

Week 01 - Oude Braak/Kromelleboogsteeg.

Eerste even de locatie vaststellen: de Oude Braak is een steeg die op de Nieuwezijds Voorburgwal uitkomt tussen Nieuwezijds Armsteeg en St. Jacobstraat. De Oude Braak was door een web van sloppen en steegen verbonden met de Nieuwendijk en de N.Z.Armsteeg. Dat laatste deel heette dan Kromelleboogsteeg. Die laatste steeg werd in 1909 opgeheven en ging Oude Braak heten naar de steeg waar ze op uitkwam. Dat werd overigens in de straatnamenlijst van 1896 al aangekondigd, maar het Raadsbesluit is van 1909.

De Oude Braak, toen de Braeck genoemd, ligt ongeveer op de plek waar in de Middeleeuwen een braak lag, d.i. een poel of wiel achter een zeedijk die het gevolg was van een vroegere dijkdoorbraak. Rond 1350 werd iets noordelijker een nieuwe zeekering gelegd, de Nieuwendijk. In 1549 werd de demping van de oude braak afgerond en bebouwd; op beide vogelvluchtkaarten van Cornelis Anthonisz (1538 en 1544) wordt de braak al als gedempt weergegeven, maar is dan nog niet bebouwd.

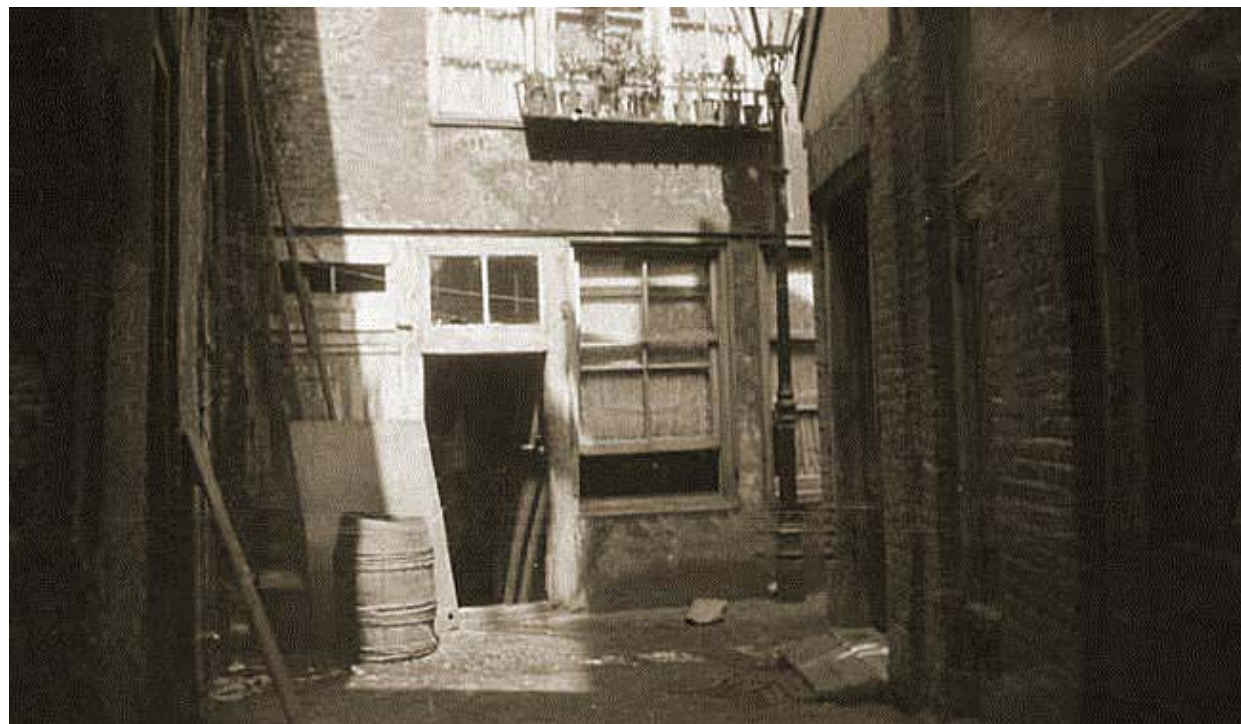
Vorige: De quizfoto: Kromelleboogsteeg in 1907. Dichtgetimmerd, onbewoonbaar verklaard en toch bewoond. Dat bewijst de buitenhangende was.

Links en onder: Ook dit is de Kromelleboogsteeg in betere dagen, gefotografeerd door George Breitner.

In de Middeleeuwen was het gebied langs de oude zeevering en ook de latere Nieuwendijk bestemd voor smerige industrie. Langs de Braeck, Stroommarkt en Kattegat waren leerlooiers actief. Toen in 1613 de stad verder uitbreidde kwam nog een braak binnen de stad te liggen en die kreeg de naam Nieuwe Braak ter onderscheiding van de oude. De leerlooiers verdwenen uit de stad naar die Nieuwe Braak.

Door zijn voorgeschiedenis als gedempte waterplas was de Braeck relatief breed en er stonden hele rijen pakhuizen en werkplaatsen naast elkaar.

De Kromelleboogsteeg was veel smaller dan de Oude Braak. De steeg is ook bekend onder de namen Blauwe Helmsteegje en Slopsteeg of 't Slopje. In deze steeg werd vooral gewoond. Behalve op de Nieuwendijk kwam de steeg via een zijgang ook op

Rechts: Pakhuis de Keizerskroon, omgebouwd tot appartementen.
Onder: Fragment van het minuutplan van 1811, waarop de gangen nog volop aanwezig zijn. Vergelijk dit met de recente kadasterkaart op pag. 2

de Nieuwezijds Armsteeg uit. De foto's van de Kromelleboogsteeg links en op de vorige pagina zijn uit het begin van de twintigste eeuw toen de woonhuizen sterk verkrut waren. Alle woningen zijn dan ook voorzien van bordjes 'Onbewoonbaar Verklaard'.

Gangen

Op de Oude Braak kwam ooit drie gangen uit; van één van deze drie weten we zelfs een naam: de Leliëngang. De verbinding tussen Oude Braak en Kromelleboogsteeg wordt ook wel Gemeenesteeg genoemd. Gemeen is dan te verstaan als *gezamenlijk*. De Kromelleboogsteeg begint op de Nieuwendijk (tussen huisnummers 90 en 92)

*Links: Pakhuis de Weedaschton.
Vandaag zijn de pakhuizen
omgebouwd tot appartementen-
tegebouwen.*

*Rechts: Het gevelteken van de Weed-
aschton*

en de Oude Braak idem vanaf de Nieuwezijds Voorburgwal (tussen huisnummers 23 en 25). Van Kromelleboogstegen hebben we er in Amsterdam minstens drie gekend. De bekendste is die van Dam naar Rokin, achter Peek&Cloppenburg. Die mocht in 1909 zijn naam houden. De naamgenoot tussen Zeedijk en Geldersekade werd Elleboogsteeg en 'onze' steeg werd bij de Oude Braak gevoegd. Wat alle drie deze stegen gemeen hebben is het bochtige verloop.

*Weed of Wede (*Isatis tinctoria* L.), plant met langwerpige bladeren en gele trosbloemen, waaruit de kleurstof 'pastel' gewonnen wordt, waarmee voor de invoering van indigo stoffen blauw geverfd werden.*

Weedas(ch) was in gebruik bij blekers en zeepzieders en daar blijkt de link met de minstens drie bekende zeepzieders die in de Oude Braak een opslagplaats bezaten. De precisering Poolse of Moscovische weedas(ch) geeft aan waar de as vandaan betrokken werd. Litouwen wordt ook met name genoemd. De as werd in tonnen aangevoerd. Zo'n ton vinden we in reliëf als gevelsteen in de nok van Oude Braak 25.

Zeep ontstaat door het verzeppen van olie, vermengd met potas en loog. Weedas is een vorm van potas met een speciale samenstelling van grondstoffen voor de zeepindustrie. Dezelfde as werd ook nog door blekers gebruikt. Nog niet zo heel lang geleden was het bewerken van was met een blauwe kleurstof nog heel populair (Reckitt's zakje blauw, weet u nog?).

Pakhuizen

De Oude Braak is een ruime steeg die op het minuutplan van 1811 aangeduid staat als Waterschip Steeg. Dat zou wel eens een misverstand kunnen zijn. Een steeg van die naam, ook wel Waterscheepssteeg, lag aan de overkant van de Nieuwezijds Voorburgwal, tussen Korte Kolksteeg en Klimopstraatje. In 1909 werd de naam Oude Braak definitief vastgelegd voor 'onze' steeg. Op oudere kaarten heet de steeg *Braeck*. Door de ruime opzet kon hier industrie ontstaan en verzezen diverse

pakhuizen. Daarvan hebben een aantal het tot Rijksmonument geschopt en staan er fraai gerestaureerd bij. Het gaat dan om de huisnummers 21 en 25-27-29.

Boven: Ingang van de Kromelleboogsteeg op de Nieuwendijk, toen al omgedoopt tot Oude Braak.

Links: Ingang van de Oude Braak op de Nieuwezijds Voorburgwal (midden).

In de pakhuizen en een paardenstal zijn vandaag appartementen ondergebracht die soms rond €400.000,- opbrengen.

Drie zeepziederijen hadden pakhuizen in de Oude Braak: de Vergulde Hand en de Blinde Ezel, beide op het Damrak gevestigd en de Grote Keizerskroon om de hoek op de Nieuwezijds Voorburgwal 23. Eén ervan is door zijn naam als zodanig nog herkenbaar:

Oude Braak 27: Pakhuis De Keizerskroon. Een tweede pakhuys dat in elk geval de beroepsgroep bediende was: Oude Braak 25: Pakhuys Weedashton. De naam is een samenstelling van weed, as en ton (zie ook kader vorige pagina).

Voor wat de pakhuizen van de zeepziederijen op het Damrak betreft moet een voorbehoud gemaakt worden. In 1617 kocht de Vergulde Hand namelijk zijn concurrent de Blinde Ezel op. Het kan dus goed zijn dat de vermelding van een pakhuys in de Oude Braak van na die

datum is en het één pakhuys betrof voor beider gebruik.

De Vergulde Hand: Damrak 15

De Blinde Ezel: Damrak 55

De Grote Keizerskroon: Nieuwezijds Voorburgwal 23, de noordelijke hoek met de Oude Braak (gesloopt).

Bijdragen voor de pagina's 2 t/m 7 kwamen van:

Willem Blok, Ria Scharn, J. van Lieshout en Anneke Huijser

